

Förbättra den interna konkurrenskraften!

Huvudsyftet med de svenska devalveringarna i början av 1980-talet på sammanlagt 25 procent var att få till stånd en relativ utbyggnad av den konkurrensutsatta sektorn. Ur 1982 och 1983 års finansplaner framgår att de dåvarande regeringarna med hjälp av en nedskrivning av den svenska kronan önskade en överföring av resurser från den skyddade (S-) sektorn till den konkurrensutsatta (K-) sektorn.

Devalveringarna var lyckosamma i den meningen att Sveriges kostnadsläge i förhållande till omvärldens sänktes mycket kraftigt; den relativa arbetskostnaden per producerad enhet sjönk omgående i princip med devalveringsprocenten, dvs kortsiktigt intecknades inte alls det extra löneutrymme som skapades genom devalveringarna. Det är över huvud taget slående hur länge den kostnadsfördel som skapades av devalveringarna blev bestående. Oavsett beräkningsmetod förefaller det helt klart att de kostnadsfördelar som vanns visavi omvärlden ännu delvis fanns kvar åtminstone t o m 1989, alltså mer än åtta år efter den senaste devalveringen!

Men tyvärr visade det sig att denna varaktiga sänkning av Sveriges relativa kostnadsläge inte var en tillräcklig förutsättning för att åstadkomma en relativ utbyggnad av K-sektorn. Dess andel av förädlingsvärdet ökade visserligen med en dryg procentenhet åren 1983-84 men har sedan fallit till

baka igen till 1982 års nivå. Detta trots att den offentliga sektorns andel av förädlingsvärdet minskade med dryga tre procentenheter efter devalveringarna. Vad gäller sysselsättningen skedde inte ens en tillfällig överföring av resurser till K-sektorn. Dess andel av antalet arbetade timmar har i stort sett legat stilla på 21-22 procent efter 1981-82 års devalveringar. På det hela taget är sysselsättningsandelarna i ekonomin mycket stabila: sedan 1983 har andelen legat på cirka 29 procent i den offentliga skyddade (OS-) sektorn och på 50 procent i den privata skyddade (PS-) sektorn.

Kombinationen av en kraftigt undervärderad krona och en omsvängning i den internationella konjunkturen i slutet av 1982 ledde till en snabb uppgång i kapacitetsutnyttjandet i industrin och därmed också till en smärre ökning i K-sektorns andel av produktionen. Men så snart svensk ekonomi närmade sig full sysselsättning vände utvecklingen. För att i detta läge få till stånd en relativ utbyggnad av K-sektorn hade det varit nödvändigt att priset på K-sektorns produktion stigit i förhållande till produktionen i S-sektorn. En sådan relativprisförskjutning hade möjliggjort en ökning av både det relativa löne- och vinstläget i K-sektorn och därmed hade den önskade resursöverföringen kunnat genomföras. Någon sådan re-

lativprisförskjutning kom aldrig till stånd: K-sektorns relativpris gentemot PS-sektorn kom aldrig att överstiga 1980 års nivå och efter 1984 var dess relativprisutveckling mycket ogynnsam i förhållande till både PS- och OS-sektorn. Därmed blev det heller inte möjligt för K-sektorn att dra till sig resurser från resten av ekonomin, trots en internationellt sett mycket god konkurrenskraft.

I slutet av 1970-talet försiggick en livaktig diskussion inom LO och SAF om det önskvärda i att höja industrins relativlöner. Bland annat fanns ett förslag om sk icke nivåhöjande lönepåslag (INL) där syftet var att med hjälp av en extra lönepott på en procent per år i tio år åstadkomma en permanent relativökning av industriarbetarlönerna med tio procent. Detta motiverades både av att industrin behövde dra till sig mer arbetskraft och av att industriarbetets minskade attraktionskraft i allmänhet krävde en högre relativlön. Denna idé omtaget gjordes genom att de kommunalanställda fick samma konstruktion i sitt avtal. INL skrinlades definitivt i och med arbetsmarknadskonflikten 1980. På samma sätt förefaller motståndet mot relativlöneförskjutningar på tjänstemannansidan ha förstärkts under 1980-talet. Preliminära studier av förskjutningar i lönerelationerna mellan PS-, OS- och K-sektorerna efter 1982 visar att dessa ligger inom den statistiska felmarginalen. Under kortare perioder har förskjutningar förekommit, men efter hand har motkrafter uppstått som återställt de ursprungliga lönerelationerna.

Den allmänna överhettningen i svensk ekonomi under senare delen av

1980-talet bidrog starkt till att förhindra samhällsekonomiskt önskvärda förskjutningar i relativlöner (och vinster). Det blev lätt för eftersläpande grupper att kräva kompensation och arbetsgivarna inom K-sektorn trängdes från två håll. En ökning av de egna anställdas löner gav inte utdelning i form av förbättrade relativlöner och därmed förbättrade rekryteringsmöjligheter. Dessutom krävde SAF att löneökningarna inom enskilda företag inte överskred vissa internt överenskomna gränser. Det finns flera exempel på hur medlemsföretag drabbats av vitesförelägganden då man överskridit den internt avtalade nivån. Således varken kunde eller fann de företag som mest gynnades av devalveringarna det mödan värt att höja sina löner och därmed locka över arbetskraft från resten av ekonomin. I detta ljus ter det sig fullt logiskt att svenska storföretag i så stor utsträckning använt sin under 1980-talet ökade finansiella styrka till att expandera utomlands.

När vi på detta sätt studerar 1980-talets devalveringspolitik i backspeglarna kan vi konstatera att de institutionella förutsättningarna på lönebildningsområdet i kombination med den allmänna överhettningen omöjliggjorde den önskade relativa expansionen av K-sektorn. Devalveringspolitiken kunde inte lyckas oavsett hur varaktigt sänkningen i det relativa kostnadsläget gentemot utlandet blev.

Tecknen på att svensk industri nu återigen är på väg in i en kostnadskris har blivit allt tydligare. En samlad bedömning ger vid handen att vårt relativa kostnadsläge nu är fem till tio procent över 1980 års nivå, dvs deval-

veringsfördelarna är helt uppätta. För att vända utvecklingen förespråkar regeringen ett stabiliseringsavtal som om det efterföljdes visserligen skulle sänka den genomsnittliga kostnadsökningstakten till samma nivå som i våra konkurrentländer, men samtidigt skulle konservera den rådande lönestrukturen.

Oavsett vilken väg vi väljer för att tillförsäkra den svenska K-sektorn en tillfredsställande internationell konkurrenskraft måste vi den här gången beakta den kanske viktigaste lärdomen från 1980-talets devalveringspolitik: När väl den externa konkurrenskraften återställts är det den *interna* konkurrenskraften, priset för K-sektorns produkter i relation till S-sektorns produkter, som är avgörande för

K-sektorns tillväxtkraft. Insikten om detta lyser tyvärr med sin frånvaro i dagens stabiliseringspolitiska diskussion.

MAGNUS HENREKSON